

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
religionskunskap A i den fristående
gymnasieskolan Praktiska
i Norrköpings kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Praktiska i Norrköping

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A/1 under år 2011. Granskningen vid Praktiska i Norrköpings kommun ingår i detta projekt.

Praktiska i Norrköping besöktes den 25 och 28 november 2011. Granskningen utgår från kursplanen för religionskunskap A. Ansvariga inspektörer har utredaren Helena Boëthius och undervisningsrådet Malin Lundquist varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av religionskunskap A/1 i gymnasieskolan genomförs i 28 kommunala skolor och 19 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Skolinspektionen genomför också inom ramen för samtliga ämnesgranskningar 2011 en granskning av IT-användningen på skolorna. Syftet är att undersöka om skolorna erbjuder en tidsenlig utbildning där IT används på ett sätt som stödjer elevernas lärande och bidrar till ökad måluppfyllelse. Granskningen uppmärksammar också eleverna förutsättningar att utveckla den digitala kompetens de behöver för att vara förberedda för fortsatta studier och samhällsdeltagande.

Bakgrundsuppgifter om Praktiska i Norrköping

Praktiska i Norrköping är en fristående gymnasieskola belägen i Norrköpings kommun. Huvudman för skolan är Vindora Utbildning AB. Skolan erbjuder Bygg- och anläggningsprogrammet, El- och energiprogrammet, Fordons- och transportprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Hotell- och turismprogrammet, Naturbruksprogrammet, VVS- och fastighetsprogrammet samt Vård- och omsorgsprogrammet. För årskurs 2 och 3 finns Specialutformat program närliggande Byggprogrammet, Elprogrammet, Energiprogrammet, Naturbruksprogrammet, Industriprogrammet, Fordonsprogrammet, Hantverksprogrammet, Handelsprogrammet och Omvårdnadsprogrammet samt Specialutformat program säkerhetsmontör lås och larm. Skolan har cirka 150 elever.

Skolan har en lärare som undervisar i religionskunskap. Läraren har gymnasie-lärarytelse för undervisning i religionskunskap, samhällskunskap och historia. Som lärare i religionskunskap sker viss samverkan med andra religionskunskapslärare inom koncernen. Skolans rektor ingår i samverkan med rektorer för andra fristående skolor i Norrköpings kommun.

Kursen religionskunskap A läses i år 3 under ett läsår. Den har tilldelats 52 lärarledda undervisningstimmar, vilket beslutats av rektorn. Timmarna är fördelade så att eleverna läser en lektion i veckan under hela läsåret.

Verksamheten vid Praktiska i Norrköping startade läsåret 2008/2009, då som Norrköpings praktiska gymnasium med Baggium Utbildning AB som huvudman, och de första eleverna avslutade sin utbildning på skolan våren 2011. Nationell betygsstatistik saknas därför ännu. Skolans egen statistik visar att nära en tredjedel av eleverna år 2011 fick Icke Godkänt (IG) och att endast 17 procent av eleverna fick högre betyg än Godkänt (G) i religionskunskap A. Endast 13 procent av de elever som avslutade sin utbildning 2011 var kvinnor. De elever som inte nådde målen i religionskunskap A var uteslutande män.

Skolan är placerad i delar av före detta verkstadslokaler i södra delen av Norrköping. Religionsundervisningen bedrivs i en sal möblerad i klassisk biosittning med bänkar två och två vända mot en whiteboardtavla. Salarna är möblerade så att det finns plats för maximalt 20 elever trots att grupperna består av cirka 30 elever. Inga grupperum finns att tillgå. Stämningen i de olika grupperna varierar. Under granskningen observerade Skolinspektionen både ett relativt tillåtande klimat mellan vissa av eleverna men även en relativt hård jargong mellan andra elever.

Resultat av granskningen

Undervisningen sker i enlighet med kursplanen

Denna bedömning behandlar dels om undervisningen omfattar de tre områden som finns i kursplanen; religion, livsåskådning och etik dels om undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Under de två lektioner som observerades på Praktiska i Norrköping introducerades kristendomen. Utgångspunkten var en frågeställning gällande vad som är religiöst. I ett muntligt resonemang i helklass gick man igenom vilka kristna traditioner, högtider och ritualer som finns i elevernas närsamhälle. Dessa jämfördes till viss del med judiska då grupperna tidigare behandlat judendomen. Religion relaterades även till andra kulturer och profana traditioner.

I dokument, insända till Skolinspektionen inför granskningen, framkommer att kursen inleds med området etik. Det framgår även att världsreligionerna islam, buddhism och hinduism behandlas under kursens gång samt ett område vilket kallas sekulära livsåskådningar. De enkäter Skolinspektionen genomfört inom ramen för granskningen samt elevintervjuerna bekräftar att dessa områden ingår i kursen.

Av båda lektionerna framgår således att undervisningen om religion ger eleverna möjlighet att utveckla såväl faktakunskaper som förmåga att analysera och reflektera. Insända exempel på examinationsuppgifter samt intervjuer bekräftar detta samt visar att det även inom övriga områden ges möjlighet att analysera och reflektera.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen på Praktiska i Norrköping omfattar områdena religion, livsåskådning och etik samt att eleverna ges möjlighet till utveckling av faktakunskaper, analys av och reflektion gällande dessa områden.

Förutsättningar för hög måluppfyllelse

Denna bedömning utgår från läroplanen och de framgångsfaktorer som utpekas i aktuell forskning då det gäller att nå en god kvalitet i undervisningen i religionskunskap. Bedömningarna gäller om undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt om den bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Bedömningarna gäller vidare om eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, om undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden, samt om IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling.

Undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen

Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska också utnyttja elevernas erfarenheter av arbets- och samhällsliv och organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull.

Kunskapsresultaten i religionskunskap A för eleverna på Praktiska i Norrköping är låga. Av skolans egen statistik framgår att en tredjedel av eleverna inte nådde målen läsåret 2010/2011. Av intervjuer framgår att de låga kunskapsresultaten förklaras med att många elever har hög frånvaro. Trots att grupperna enligt uppgift består av cirka 30 elever är undervisningen förlagd i salar som är möblerade för endast cirka 20 elever. Trots att rektor uppger att man fyller på med stolar och bord om antalet elever överstiger antalet platser konstaterar Skolinspektionen att skolan förväntar sig och har organiserat undervisningen utifrån att cirka en tredjedel av eleverna ska vara frånvarande. Under de lektioner som observerades var mellan 50 och 70 procent av eleverna frånvarande. Av elevintervjuerna och lärarintervjun framkom att det är normalt att en sådan hög andel är frånvarande. Detta kommer att utredas vidare av Skolinspektionen som en riktad tillsyn (Dnr 2011:6553).

Under lektionerna observerades hur läraren i sin genomgång av kristendomen i dialog med eleverna fångar upp reaktioner, frågor och kommentarer och därmed till viss del tillvaratar deras erfarenheter och intressen. Under en av lektionerna kunde eleverna även välja att arbeta med instuderingsfrågor som alternativ till att delta i helklassdiskussionen. Skolinspektionen observerade att det företrädesvis var de elever som föreföll tycka det var svårt att under en hel lektion koncentrera sig på en muntlig genomgång som valde detta alternativ. Dessa elever var dock hänvisade till att sitta i ett gemensamt uppehållsutrymme där framförallt lediga elever befann sig. Av elevintervjuer framkom att det oftast resulterade i att de elever som valde att gå ut inte genomförde några uppgifter, utan i stället avslutade lektionen.

Kursen inleds med att etikområdet behandlas. Det framkommer av både dokumentstudier och lärarintervju att detta är ett strategiskt val av läraren utifrån vad som bedömts kunna intressera eleverna. Inom ramen för granskningen har Skolinspektionen tagit del av exempel på examinationsuppgifter. Av dessa framgår att läraren utgår från vad som bedömts vara relevant och aktuellt för eleverna. Läraren har dock inte konkret efterfrågat elevernas intresse och erfarenheter gällande religionsämnets innehåll då detta bedömts som svårt för eleverna att ta ställning till. Detta bekräftas till viss del i elevenkäterna där det

framgår att en majoritet av eleverna inte anser att religionslektionernas innehåll är relevant för dem. I intervjuerna framkommer att elever tycker att "religionskunskap är onödigt". Men samtidigt anser eleverna att lektionsinnehållet känns aktuellt.

Ett sätt att tillvarata elevernas intressen och behov skulle kunna vara att anpassa undervisningen till programmålen. Undervisningsgrupperna i religionskunskap A på Praktiska i Norrköping är sammansatta av elever från tre till fyra olika program. Av intervjuer framkommer att de heterogent sammansatta grupperna kräver en mer medveten organisering då det gäller anpassning till program mål. Ingen anpassning sker heller genom exempelvis differentierade uppgifter då olika elever får olika uppgifter utifrån vilket program de går. Under år 3 är huvuddelen av elevernas undervisning arbetsplatsförlagd vilket innebär att religionskunskapsundervisningen på skolan till stor del saknar andra kurser att arbeta ämnesintegrerat med. Inom Omvårdnadsprogrammet sker visst samarbete mellan religionsläraren och karaktärsämneslärarna då det gäller etikområdet.

För de elever som riskerar att inte nå målen i religionskunskap A finns möjlighet till stöd på annan tid än lektionstid. Detta stöd ligger dock som sista lektion på fredagar och deltagande sker på elevernas eget initiativ. Av intervjuer framkommer att få elever väljer att gå på detta stöd med motiveringen att det är en olämplig schemaposition. Vidare framgår att eleverna ser detta stöd mer som extratid där de själva kan välja att på skolan arbeta med exempelvis religionskunskap i stället för att arbeta med det hemma. Eleverna har inte uppfattat att det finns någon lärare i religionskunskap att tillgå under stödtiden.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla undervisningen då det gäller att tillvarata elevernas behov, erfarenheter och intressen. Skolan bearbetar till viss del för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen men kan utveckla det ytterligare. Som stöd för elevernas kunskapsutveckling behöver skolan även utveckla sitt arbete så att alla elever erbjuds stöd så att de når målen i religionskunskap. Skolan behöver slutligen tillse att det finns möjlighet för alla elever att närvara och aktivt delta i undervisningen i religionskunskap A.

Eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer

Av läroplanen framgår att eleverna genom sina studier ska skaffa sig grund för livslångt lärande, och skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Läraren ska också organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden, utan undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer. Läraren ska

tillsammans med eleverna planera undervisningen, låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna utvärdera undervisningen.

Vid de lektioner som Skolinspektionen observerade gavs eleverna inte möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll. Viss möjlighet gavs dock att påverka arbetssättet då eleverna kunde välja att arbeta med instuderingsfrågor istället för att delta i den muntliga introduktionen av kristendomen. Läraren beskriver att eleverna även ges viss möjlighet att välja examinationsform i samband med att ett arbetsområde avslutas, vilket bekräftas i elevintervjun.

Utifrån dokumentanalys samt lärar- och elevintervjuer framkommer att läraren vid kursens inledning presenterar mål och betygskriterier i kursplanen samt vilka delmoment som läraren bestämt ska ingå i kursen. Eleverna får sedan muntligt berätta vilka moment de vill ägna mer tid åt och läraren anpassar därefter planeringen utifrån elevernas önskemål. Av lektionsobservationer och elevintervjuer framgår att klassrumsklimatet i en av grupperna präglas av en relativt hård jargong. Den muntliga planeringen i kombination med den hårda jargongen begränsar flera elevers möjlighet till inflytande. Ett mer systematiserat arbete som ger alla elever möjlighet till reellt inflytande över innehåll och arbetsformer, till exempel genom att eleverna skriftligt utifrån kursplanen motiverar och lämnar in önskemål, genomförs inte. Målen och betygskriterierna konkretiseras inte heller fortlöpande inför varje arbetsområde vilket leder till en osäkerhet hos eleverna då det gäller kursens innehåll och vad de har möjlighet att ha inflytande över.

Hittills har eleverna inte utvärderat kursen i religionskunskap A. Rektor har initierat och utarbetat en gemensam enkät för kursutvärdering för alla kärnämnen. Denna kommer efter genomförande att sammanställas av rektor i syfte att skapa sig en bild av bland annat undervisningen och elevernas möjlighet till inflytande.

Skolinspektionen bedömer att Praktiska i Norrköping behöver utveckla arbetet med att ge alla elever möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer i religionskunskap A genom att på ett mer systematiskt sätt planera och utvärdera kursen tillsammans med eleverna. Skolan behöver även utveckla arbetet med att fortlöpande konkretisera kursmålen.

Undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Enligt läroplanen ska undervisningen vara icke-konfessionell, saklig och allsidig. Vidare ska läraren klargöra det svenska samhällets grundläggande värden¹ och möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att finna sin unika egenart.

I enkäter och intervjuer framkommer inget annat än att undervisningen är icke-konfessionell, saklig och allsidig. En majoritet av eleverna uttrycker att de upplever att religionslektionerna behandlar religioner objektivt. I intervjuer framkommer att läraren har en tydlig strategi att bemöta olika uttalanden från eleverna genom att belysa dessa utifrån andra perspektiv.

Av lektionsobservationer framkommer ett klassrumsklimat där jargongen mellan eleverna tidvis är hård. Under lektionen observeras nedsättande uttalanden om homosexuella vilka kan upplevas som kränkande. Dessa uttalanden får stå relativt oemotsagda. Den hårda jargongen bekräftas även i elevintervjuerna där det även framkommer att flera elever upplever denna jargong som tidvis påfrestande. Av intervjuer med läraren framkommer att vederbörande alltid bemöter intoleranta kommentarer men att det ibland kan ske efter lektionen tillsammans med den elev som gjort uttalandet. Detta bekräftas även i elevintervjun.

I den enkät som Skolinspektionen genomför inom ramen för granskningen uttrycker en majoritet av eleverna att de möts med respekt av läraren när de uttrycker sina åsikter och att de inte känt sig kränkta under religionslektionerna.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i religionskunskap i huvudsak sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolan behöver dock utveckla undervisningen så att det skapas en trygg miljö där eleverna kan fördjupa sina kunskaper och få ökad förståelse för människor med olika religioner och livsåskådningar så att det skapas förutsättningar för att främlingsfientlighet och intolerans möts med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser.

IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling

Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse kon-

¹ Avser de värden som regleras i svensk lagstiftning och i de av Sverige antagna internationella konventioner.

sekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.

De salar som lektionsobservationerna genomfördes i saknade möjligheter att arbeta med IT-verktyg. Av intervjuer och enkäter framkommer att IT-verktyg används i mycket begränsad omfattning i religionskunskapsundervisningen och då endast i samband med producerande av texter och informationssökning. Tillgången på datorer är även ytterst begränsad. Rektor har uppmärksammat huvudmannen på detta och äskat medel för att utveckla elevernas kunskapsutveckling med hjälp av IT-verktyg. Det saknas en plan för införande av IT-verktyg.

Eleverna har i andra kurser haft genomgångar gällande källkritik och ges i religionskunskapen viss möjlighet att tänka kritiskt och granska fakta och förhållanden.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg används endast undantagsvis i religionsundervisningen, och då inte på ett sätt som i tillräcklig grad stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala kompetens. Det framkommer att användningen av IT-verktyg i undervisningen hämmas av att det saknas tillräckliga förutsättningar i form av tillgång till och kvalitet på förekommande IT-verktyg.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det inte ges tillräckliga förutsättningar för hög måluppfyllelse. Skolan bearbetar till viss del för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen men behöver utveckla arbetet då det gäller att tillvarata elevernas behov, erfarenheter och intressen.

Vidare behöver skolan säkerställa att alla elever erbjuds det stöd de har rätt till för att nå målen i religionskunskap A samt tillse att det finns möjlighet för alla elever att närvara och aktivt delta i undervisningen i religionskunskap A.

Eleverna behöver i högre grad ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer i religionskunskap A. Skolan behöver utveckla arbetet med att fortlöpande konkretisera kursmålen och systematiskt planera och utvärdera kursen tillsammans med eleverna.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i religionskunskap A i huvudsak sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolan behöver dock i högre grad möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser.

I religionskunskapsundervisningen används IT-verktyg endast undantagsvis och då inte på ett sådant sätt att det stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala kompetens. Det är således angeläget att skolan

fortsätter utveckla arbetet med IT-verktyg i undervisningen så att det stödjer alla elevers utveckling mot målen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till en allmän höjning av undervisningens kvalitet i religionskunskap i gymnasieskolan. Detta då resultaten i ämnet nationellt sett är låga samt att tidigare studier visar att undervisningen inte genomförs så att elevers intresse för ämnet tillvaratas. Granskningen har också som syfte att medverka i processen med att implementera de nya ämnesplanerna i religionskunskap i gymnasieskolan som börjar gälla för de elever som påbörjar gymnasieutbildningen från och med hösten 2011.

De centrala frågeställningarna gäller om eleverna får undervisning i enlighet med kursplan och läroplan och om det skapas förutsättningar för ökad måluppfyllelse genom att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen, tillvaratar elevernas erfarenheter, behov och intresse för ämnets frågeområden samt ger eleverna möjlighet till inflytande över undervisningen.

Metod och material

Granskningen har genomförts genom att inspektörerna innan besöket i skolan tagit del av kursupplägg, terminsplaneringar samt exempel på uppgifter som utgjort grund för lärarnas betygssättning.

Vid besöket har två lektioner observerats av två inspektörer. Den ena inspektören har under lektionen fokuserat på eleverna och den andra på lärarens undervisning. En elevenkät har genomförts i slutet av varje lektion. Utöver detta har sedan företrädare för eleverna samt den observerade läraren intervjuats. Även ansvarig rektor har intervjuats. Besöket har avslutats med en återkoppling till lärare och rektor kring vad inspektörerna sett och gjort för bedömningar. Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.